

SAMSUN-ÇARŞAMBA'DA PLANLAMA SÜRECİNİN KENTSEL PEYZAJ AÇISINDAN İRDELENMESİ

Arif Kıyak^{1*}, Selma Çelikyay²,

¹ Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 74100, BARTIN.

²Bartın Üniversitesi Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 74100, BARTIN.

Öz

Planlama süreçleri kentsel peyzajı biçimlendiren arazi kullanım kararlarının alındığı temel çalışmaları kapsamaktadır. Genelde yapı çevrenin oluşumuna ilişkin kararların öncelendiği planlama süreçlerinde, kentin doluluk-boşluk dengesinin oluşturulması, kent ekolojisinin göz önüne alınması, kentsel yaşam kalitesinin sağlanabilmesi için doğayı kente taşıyacak olan kentsel açık yeşil alan sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Aktif ve pasif yeşil alanlardan oluşan yeşil ağ sisteminin oluşturulması, kentsel alanların yaşanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlayan planlama süreçlerinin en önemli çıktısıdır. Bu araştırmanın amacı; tarih, kültür ve doğa şehri olarak tanımlanan Samsun-Çarşamba ilçesine ilişkin planlama sürecinin kent peyzajına nasıl yansıdığını saptayarak gelecekte yapılacak planlar için kentsel peyzaj planlama açısından ön veri oluşturmak ve yerleşimde yaşanabilirliği ve yaşam kalitesini geliştirmek için kentsel peyzaj planlama önerileri geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda, 'Yeşilirmak şehri' olarak tanımlanan Samsun-Çarşamba ilçesinin planlama süreci kentsel peyzaj açısından irdelenmiş ve kentsel peyzaj planlama önerileri sunulmuştur. Bu çalışmada, coğrafi bilgi sistemleri programları, uydu görüntüsü, mer'î uygulama imar planı, revizyon-ilave imar planı ve bu planlara ilişkin raporlardan faydalanılmıştır. İmar planlarındaki kentsel alan kullanımlarının yüzölçümleri bilgilerinden yola çıkılarak araştırma alanının kentsel peyzaj özellikleri hem araştırma alanı genelinde hem de mahalleler ölçeğinde ortaya konulmuştur. Kentin açık ve yeşil alanları da ayrıca toplam yüzölçümleri bakımından incelenmiş, böylece kentsel peyzaj planlama önerileri geliştirilmesi öncesinde mevcut duruma ait bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar, Çarşamba ilçesinde açık ve yeşil alan sisteminin oluşturulmasında öncelikle imar planında öngörülen açık ve yeşil alan düzeyine ulaşamadığını ve imar planında park alanı, çocuk bahçesi ve spor alanları olarak ayrılan alanların amacına uygun olarak kullanılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Samsun, Çarşamba, kentsel planlama, imar planı, kentsel peyzaj, kentsel peyzaj planlama, kentsel açık yeşil alan.

INVESTIGATION OF PLANNING PROCESS IN SAMSUN-ÇARŞAMBA WITH THE ASPECT OF URBAN LANDSCAPE

Extended Abstract

Planning processes include the land use decisions that shape the urban landscape. In the planning processes, in which decisions about the formation of the built environment are prioritized, it is necessary to establish the fullness-space balance of the city, to consider the ecology of the city, and to create an urban open green space system that will transfer nature to the city in order to ensure the quality of urban life. The creation of a green network system consisting of active and passive green spaces is the most important outcome of the planning processes aimed at ensuring the viability and sustainability of urban areas. The aim of this study is to determine how the planning process of Samsun-Çarşamba district, which is defined as history, culture and nature city, is reflected in the urban landscape and to provide preliminary data for the future plans for urban landscape planning and also to develop urban landscape planning proposals to improve the livability and quality of life in the settlement. For this purpose, the planning process of Samsun-Çarşamba district, which is defined as "Yeşilirmak city", is examined in terms of urban landscape and urban landscape planning suggestions are presented. In this study, geographic information systems programs, satellite imagery, central application zoning plan, revision-additional zoning plan and reports on these plans were utilized. The urban landscape characteristics of the research

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Arif KİYAK; Bartın University, Graduate School of Natural and Applied Sciences Department of Landscape Architecture, 74100, Bartın-Turkey.
E-mail: arifkiyak5552@hotmail.com

Geliş (Received) : 21.08.2019

Kabul (Accepted) : 13.11.2019

Basım (Published) : 31.12.2019

area have been revealed both in the research area and on the scale of the neighborhoods based on the information on the surface area of urban area use in the development plans. The open and green areas of the city were also examined in terms of their total surface area, thus providing information on the current situation before developing urban landscape planning proposals.

When the presence of open and green areas of the research area in Çarşamba city is examined, it is determined that the amount of open and green areas per person is 7m². However, the reason for the high amount of green areas in certain regions is due to the presence of Yeşilirmak River in the city center and the presence of regional parks around it. It is seen that the amount of open and green areas per person in the city is not sufficient according to the 10 m² / person standard determined in the Spatial Plans Preparation Regulation. The main reason for this is the increase in urban population and unhealthy / irregular building construction in Çarşamba district. In the establishment of an open and green area system in Çarşamba district, firstly the level of open and green area required in the Development Plan should be reached. Areas that cannot be inhabited by natural and artificial thresholds should be considered in open and green areas as much as possible and existing pedestrian axes continuity should be strengthened as a whole. In the zoning plan, the areas allocated as park areas, children's playgrounds and sports areas should be used in accordance with the purpose. It will be possible to develop an open and green area system by taking into consideration the natural, historical and cultural values of the city and its close vicinity in Çarşamba district, which is described as Yeşilirmak city.

Keywords: Samsun, Çarşamba, urban planning, master plan, urban landscape, urban landscape planning, urban open green space.

1. Giriş

Nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşmelere kent denilmektedir (Anon, 1986). Kent, nüfusunun üretim araçlarının, konutların ve öteki yapıların, teknik altyapı sistemlerinin, eğitim-kültür-sanat-yönetim örgütlerinin yoğunlaştığı merkezdir (Kartal, 1992).

Peyzaj; çeşitli karakterdeki doğal ve kültürel elemanların herhangi bir noktadan görüş açısına giren görünüşü olarak tanımlanmaktadır (Öztaş, 1971). Antrop (1997)'a göre peyzaj; doğal ve fiziksel yapı ile tarihi, kültürel ve görsel faktörlerin bir araya geldiği alanlar olarak tanımlanmıştır.

Peyzajın kentteki kompozisyonu ise kentsel peyzaj olarak tanımlanmaktadır (Karaman, 1992). Kent peyzajında yerleşim alanları, ticaret alanları, endüstri alanları, idari alanlar, trafik sistemi, sosyal tesisler, açık ve yeşil alanlar vb. yer almaktadır (Akdoğan, 1975; Açıksöz ve Tanrıvermiş'ten, 2000).

Planlama, bilgi ve organize eylem arasında bağlantı kurmaktır, biçiminde tanımlandığında, kestirimlerde hata payını azaltabilmek amacıyla bilginin doğru ve sistemli bir biçimde sağlanması ve bilgilenme aşamasından uygulama aşamasına kadar arızık ve sistemsel değerlendirmelerin yapılması gerekir (Suher, 1996). Kentsel planlama, toplumsal, kültürel ve ekonomik veriler ve gereksinimler göz önünde bulundurularak kentlerin gelişmelerinin biçimlenmesine yön veren bilimsel ve toplumsal planlamadır (Olcan, 2007). Kent planlama, bir anlamda kentin gelecekte alacağı makroformun belirlenmesi işidir. Tabii ki yerleşmenin makroformunu belirleme işi bilimsel verilerin ışığı altında sürdürülebilir kent kriterlerine dayandırılarak belirli bir sistem dahilinde yapıldığında kent planlama anlam kazanacaktır (Olcan, 2007).

Abama (1992) imar planını şöyle tanımlamaktadır; “imar planı; yöre halkının sağlığını korumak, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını, iyi yaşama düzenini ve çalışma koşullarını ve güvenliğini sağlamak amacıyla; ülke, bölge ve şehir verilerine göre oturma, çalışma, dinlenme ve ulaşım gibi kentsel fonksiyonlar arasında mevcut ve sağlanabilecek imkanlar ölçüsünde, en iyi çözüm yollarını bulmak için, varsa kadastro durumu da işlenmiş onaylı haritaların kopyaları üzerine nazım plan ve uygulama planı olarak düzenlenip, onaylanmış planlardır”.

3194 sayılı İmar Yasası'nın “Planlama Kademeleri” başlıklı 6. Maddesinde planların kapsadıkları alan ve amaçları açısından “Bölge Planları” ve “İmar Planları”, imar planlarının ise “Nazım İmar Planı” ve “Uygulama İmar Planı” olarak hazırlanacağı belirtilmiştir. İmar Yasası'nın 5. maddesinde; “Nazım İmar Planı”, “Uygulama İmar Planı”, “Çevre Düzeni Planı” ayrı ayrı tanımlanmış ve 8. Maddede de “Bölge Planları” tanımlanmıştır. Bu maddelerden

de anlaşılacağı üzere planlar Bölge Planları, Çevre Düzeni Planları, Nazım İmar Planları ve Uygulama İmar Planları olarak kademelendirilmiş ve aralarındaki ilişki açıkça tanımlanmıştır (Olcan, 2007).

Peyzaj planlama ise, insanların yerleşim alanlarında ve bunların dışında belirli bir mekanda peyzaj düzenleme ve doğa koruma amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlayan, yasal düzenlemelere uygun olan bir mekân planlama sanatıdır (Çepel, 1988).

Kent içi yeşil alanlarda bulunan ağaçlar, ağaççıklar, çalılar, çimler ve çiçekler gibi bitkisel elemanlara daha etkin fonksiyon ve estetik kazandırmak amacı ile yapılan planlamaya kentsel peyzaj planlama adı verilmiştir. Yeteri kadar genişlikte ve sayıda açık ve yeşil alanlara sahip olmayan kent alanlarında yaşayan insanların kent sağlığı açısından da önemli sorunları var demektir (Pamay, 1978).

23804 sayılı İmar Yönetmeliği'ne göre yeşil alan kavramı; "Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence ve kıyı alanları toplamıdır. Uluslararası ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır." şeklinde tanımlanmaktadır (Önder ve Polat, 2012).

Bu araştırmanın amacı; Samsun Çarşamba ilçesi ve çevresini kapsayan bölgede günümüze kadar yapılan üst ölçekli bölge planları ve Çarşamba kenti ölçeğinde alt ölçekli imar planlarının, ilk imar planlarının yapıldığı günden günümüze kadar olan planlama süreçlerinin, kentsel alan kullanımlarının kentsel peyzaj planlama açısından, Çarşamba kentine olan etkisinin çok yönlü incelenmesi, irdelenmesi ve değerlendirilmesidir. Araştırma makalesi kapsamında, Samsun-Çarşamba'ya ilişkin coğrafi konum, tarihsel ve mekânsal gelişim süreci, üst ölçekli bölge planları ve mer'i uygulama imar planı, demografik yapı gibi verilerden yararlanılarak planlama süreci kentsel peyzaj planlama ilkeleri açısından ele alınarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda Çarşamba kent merkezi ve yakın çevresinin planlama sürecine katkı vermesi amacıyla kentsel peyzaj planlama önerileri sunulmuş, açık ve yeşil alan sisteminin geliştirilmesi değerlendirilmiştir.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Planlama sürecinin kentsel peyzaj açısından irdelenmesini amaçlayan bu araştırmanın ana materyali Çarşamba ilçesinin mevcut kent merkezi ve çevresini kapsamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çarşamba'nın Ülke ve İl İçerisindeki Konumu

Bu bağlamda, Çarşamba kentsel alanı ve yakın çevresinin planlama süreci kentsel peyzaj açısından araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Çeşitli materyaller de çalışmada kullanılmak üzere temin edilmiştir:

- Samsun İli Çarşamba İlçesine ait haritalar ve uydu görüntüleri
- Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- İller Bankası tarafından 1986 yılında yapılan 1/1000 ölçekli Çarşamba Uygulama İmar Planı

- Çarşamba Belediyesi tarafından yürütülen Revizyon-İlave İmar Planı ve plan yapım sürecinde elde edilen araştırma raporu verileri
- Çarşamba Belediyesi tarafından yapılan Peyzaj Planlama Proje verileri

2.2. Metot

Araştırmada;

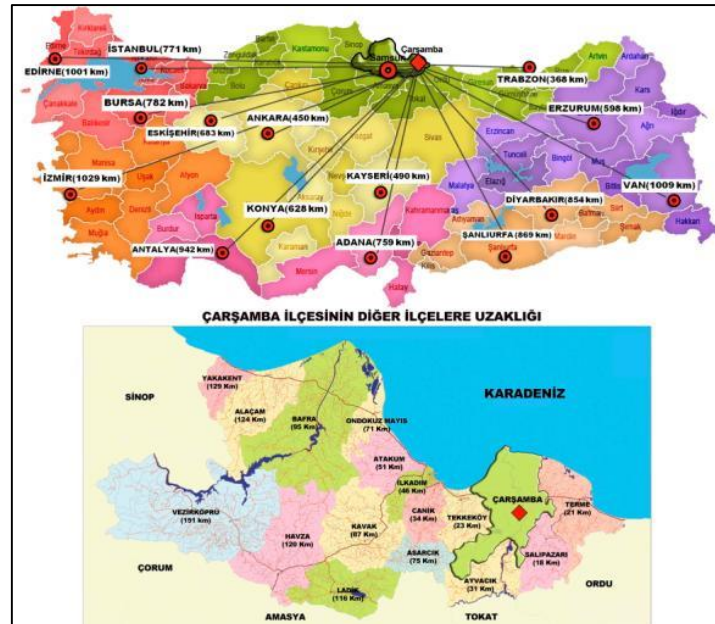
- Çarşamba kentini kapsayan Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ve İller Bankası tarafından 1986 yılında yapılan Çarşamba Uygulama İmar Planı incelenmiştir.
- Çarşamba Revizyon-İlave İmar Planı incelenmiştir.
- Çarşamba ilçesinde hayata geçirilen peyzaj planlama projeleri incelenmiştir.
- Nihai olarak Çarşamba ilçesi kentsel alanı ve yakın çevresinin planlama süreci kentsel peyzajı ve açık yeşil alan sistemini oluşturması açısından araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.
- Kişi başına düşen yeşil alan miktarı saptanarak, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde belirlenen standart değerler ile karşılaştırılmıştır.
- Araştırmada elde edilen bulgulara göre kentsel peyzaj planlama açısından öneriler sunulmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1.Çarşamba'nın Coğrafi Konumu

Çarşamba ilçesi, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümünde kıyı kesiminde yer alan Samsun ilinin 17 ilçesinden biridir. Samsun kent merkezinin doğusunda ve ilçe merkezine 37 km mesafede yer alan Çarşamba ilçesi, batıda Tekkeköy, doğuda Terme, kuzeyde Karadeniz, güneyde ise Salıpazarı ve Ayvacık ilçeleriyle çevrilidir. İlçenin belediye sınırları içerisinde 143 mahalle bulunmaktadır. Yeşilirmak nehrinin Çarşamba Ovası'na çıktığı yer yakınında, ırmağın iki yakasında kurulmuş olan ilçe merkezinin adıdır.

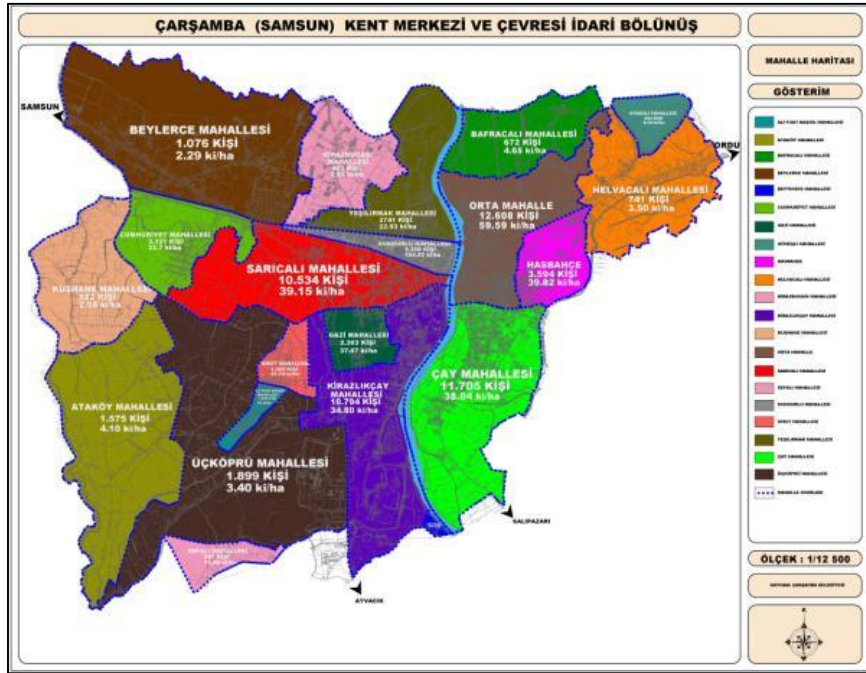
Çarşamba ilçesinin Samsun-Ordu Devlet Karayolu üzerinde olup hava, deniz ve demiryolu ile de ulaşım sağlanabilmektedir. Çarşamba ilçesi Samsun il merkezine 36 km mesafededir. Denizyolu ile ulaşım, bölgenin mevcut tek limanı olan Samsun Limanı aracılığıyla sağlanmaktadır. Türkiye il ve ilçeleri bağlantılı demiryolu Samsun iline kadar olup Çarşamba'ya 36 km uzaklıktadır. Samsun Çarşamba Havalimanı 15 Aralık 1998 tarihinde hizmete girmiş olup, karayolu üzerinden Samsun şehir merkezine 25 km, Çarşamba ilçe merkezine 15 km. uzaklıkta bulunmaktadır (Şekil 2). Samsun ilinden yurtiçi tüm havalimanlarına direkt olarak veya aktarmalı seferler ile ulaşım sağlanabilmektedir.

Şekil 2. Çarşamba İlçesi, Önemli Merkezlere Uzaklık.

3.2. Yönetimsel/Hukuki Yapı

Samsun İli, 2 Eylül 1993 tarihli ve 504 sayılı kanun hükmünde kararname ile büyükşehir belediyesi olmuş, adı Samsun Büyükşehir Belediyesi olarak değişmiş, yetkileri, görev ve sorumluluk alanı genişlemiştir. 6 Aralık 2012

Şekil 4. Mahalle Sınırları Analizi (Çarşamba Belediyesi, 2016)

İlçe merkezini oluşturan mahallelere yüz ölçümü olarak bakıldığında en küçük yüz ölçüme sahip olan mahalle Ali Fuat Başgil Mahallesi, en büyük yüz ölçüme sahip olan mahalle ise Uçköprü Mahallesi'dir. İlçedeki en yoğun yerleşik nüfus Orta Mahalle'dedir. İlçede brüt ve net nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu mahalle Sungurlu Mahallesi, en düşük olduğu mahalle Beylerce Mahallesi'dir.

3.5. Planlama Alanına İlişkin Üst Ölçekli Planlar ve İmar Planları

3.5.1. Üst Ölçekli Planlar

Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

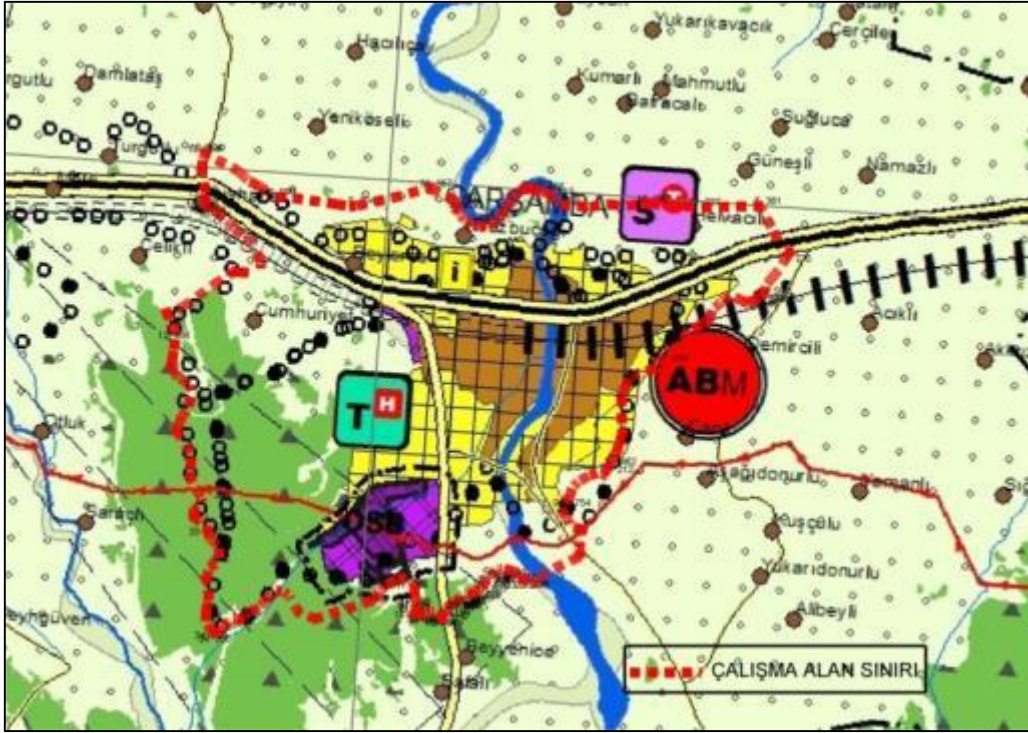
Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Samsun, Çorum, Tokat il sınırları içinde, planın amacına yönelik mekânsal kararlar, politika ve stratejileri içermektedir. İllerin yönetsel sınırları bu planın onay sınırlarıdır. Planlama Bölgesi toplam 37.762 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 20.07.2007 tarihinde onaylanmış ve askı sonrasında 26.02.2008 tarihinde kesinleştirilmiştir. Çevre Düzeni Planında Çarşamba ilçesi Alt Bölge merkezi olarak tanımlanmıştır (Şekil 5).

Tablo 1. Kentsel Yerleşme ve Projeksiyon Kararları (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007)

Mevcut Nüfus	Yerleşim Alanı (ha)	Mevcut Yoğunluk (ki/ha)	2026 Max. Kent Nüfusu
49.189	591	82	100.000

Çevre Düzeni Planındaki Sektörel Kararlar

- Çevre Düzeni Planında Alt Bölge Merkezi olarak planlanan Çarşamba ilçesinin gelecek 20 yıllık kalkınması hususunda belirlenen başlıca sektörler tarım, tarıma dayalı sanayi sektörleridir. Tarım sektörü altında, özellikle hayvancılık potansiyeli bulunan ilçede, bu sektörün gelişmesi yönünde gerekli arazi kullanım kararlarının alt ölçeklerde alınması öngörülmüştür.
- İlçe merkezinde, tarımsal ürünler işlenerek katma değeri arttırılacaktır.
- İlçenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, turizm sektörünün geliştirilmesi ile birlikte önem kazanacak ve bu değerlerin bölge içinde kalan diğer yerleşmelerle birlikte bir hat oluşturulması sağlanacaktır. Kültürel ve doğal değerler yaşatılarak korunacaktır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007).

Şekil 5. Çevre Düzeni Planında Çarşamba İlçesi (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007)

Ulaşım ve Teknik Altyapı Kararları

- Alt Bölge Merkezi olması dolayısıyla, hizmet verdiği kırsal ve kentsel yerleşmelerin ihtiyaç duyacağı bölgesel eğitim, sağlık, güvenlik ve diğer donatıların oluşturulması öngörülmüştür.
- İlçe sınırlarında yapılması öngörülen donatı alanları, bölgesel ölçekte hizmet edecek donatılar olup, etki alanı olarak Samsun ilinin doğu ve kuzeydoğu bölgelerine hizmet edecek şekilde planlanması düşünülmüştür. Bu donatılarla ilgili kapasite ve yerleşim kararları alt ölçekte yapılacak çalışmalar ile kesinleştirilecektir.
- Üretilen ürünlerin kırsal merkezlerde depolanması için gerekli donatılar sağlanacaktır. Depolama alanları ile üretim yapılan ilçe merkezleri arasında ulaşımın daha elverişli yapılabilmesi için ulaşım bağlantılarını güçlendirilecektir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007).

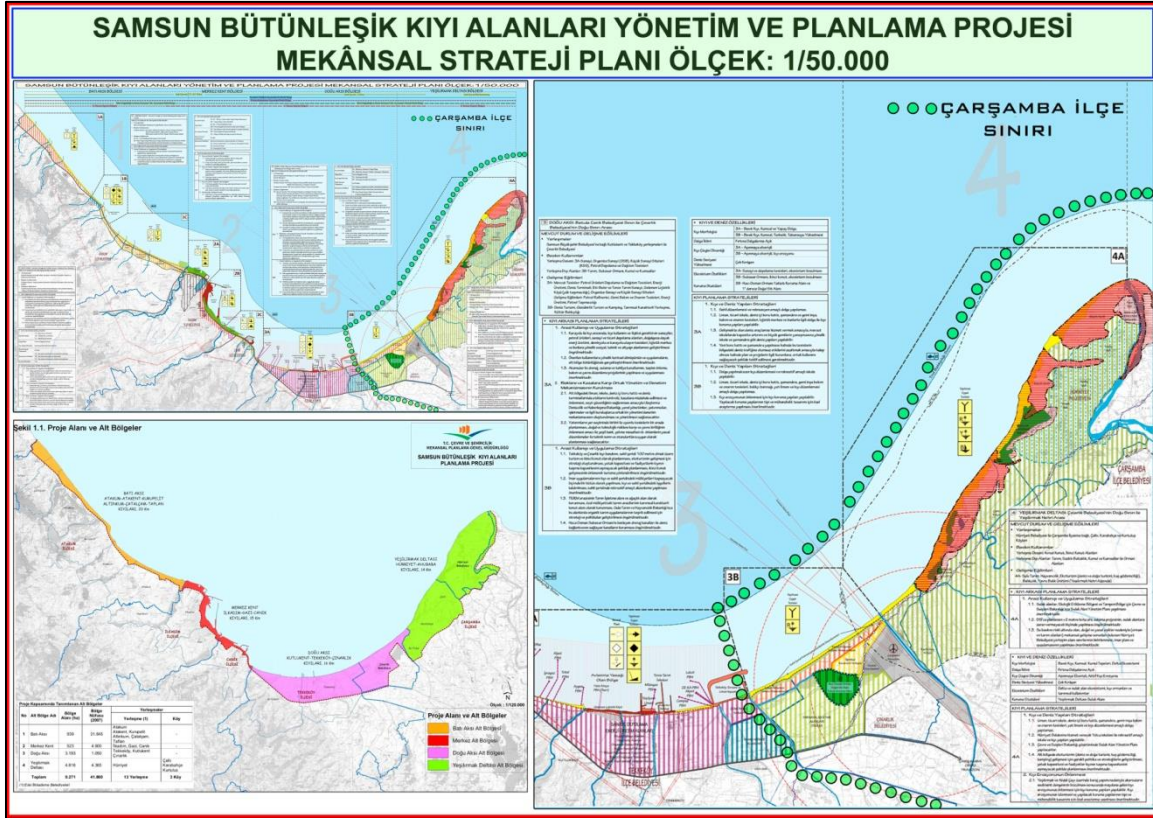
İrdelenecek Gelişme Alanları

- İlçenin mevcut onanlı imar planı incelenmiş; imara açılan nitelikli tarım alanlarında bulunması bakımından 'İrdelenecek' alan olarak belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu durumda yerleşmeye açılan alanlarda;
- İlgili kuruluşlardan alınacak görüşler doğrultusunda, tarım dışı faaliyetlere uygun olmayan alanlar var ise revize edilmesi kararlaştırılmıştır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007).

Samsun Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlama Projesi 1/50.000 Ölçekli Mekânsal Strateji Planı

Samsun Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlama Projesi; Planlama Raporu ve 1/50.000 ölçekli Mekânsal Strateji Planı'ndan oluşmaktadır (Şekil 6). Proje alanı, batıda, Samsun Büyükşehir Belediye sınırı ile doğuda Yeşilirmak arasındaki kıyı alanlarını kapsamaktadır. Proje alanı 9.271 hektar olup, kıyı uzunluğu 65,4 km'dir.

Mekânsal Strateji Planı" kıyı ve kıyının etkileşim alanına giren kara ve deniz alanlarında kıyı kaynaklarının korunması ve kullanılması, sektörel önceliklerin belirlenmesi, sektörler arası uyumun sağlanması amacı ile İzmir İli bölgeleri düzeyinde bütünsel bir yaklaşımla, alansal ve sektörel stratejileri kapsayan bir Mekânsal Strateji Planı olarak kurgulanmıştır.

Şekil 6. Mekânsal Gelişme ve Yönetim Stratejileri (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2010)

Samsun Turizm Master Planı

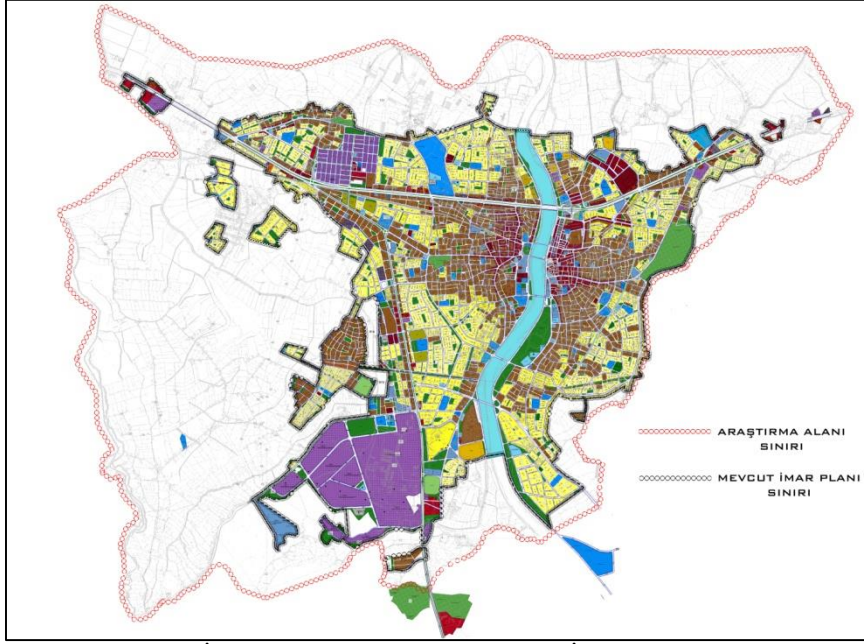
Çarşamba İlçesi ve bulunduğu bölge; Türklerin yerleştiği, egemenlik kurdukları ve geçmişten bugüne eser bıraktıkları bir merkez konumundadır. Yeşilirmak'ın her iki tarafına kurulmuş olan Çarşamba ilçesi; tabiat ve kültürel varlıkları ile de ziyaret edilmesi gereken bir yerleşim alanıdır. Bilhassa tarihi ahşap camiler ve tarihi kişilerin hazirelerinin bulunduğu Çarşamba ilçesinde; kent merkezinde bulunan bedesten, su değirmeni, Yeşilirmak nehri baraj göletleri ve ilçenin sahil kesiminde bulunan kumsal alanları ve Kabaceviz Şelâlelerini de içeren gezi turları düzenlenebilir. Samsun Turizm Master Planı ile turizmin tüm bölge boyunca devamlılığının sağlanması amaçlanmıştır (Samsun İl Özel İdaresi, 2012).

3.5.2. Mer'î İmar Planı, Mevcut Kentsel Alan Kullanımı ve Planlama Sürecinin Değerlendirilmesi

Çarşamba kentinin ilk imar planları 1970, 1976 yıllarında yapılmıştır. Yürürlükte olan imar planı İller Bankası Mekânsal Planlama Daire Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Çarşamba Belediye Meclisi'nin 09.05.1986 tarihli ve 21 sayılı kararı ile onaylanmıştır (Şekil 7).

Çarşamba İlçesinde hâkim arazi kullanım deseni; kent merkezinin çevresi tarım alanları ile çevrili, düşük yoğunluklu konut alanları ile bu konut alanlarına gündelik hizmetleri sağlayacak ticari işlevler ve merkeze doğru yoğunlaşan konut alanları ile kara yolu etrafında şekillenen ticaret alanları, üniversite alanları, ilçenin güney ve kuzey ucunda kalan sanayi alanlarından oluşmaktadır.

1986 yılında yürürlüğe giren ve 33 yıldır uygulanmakta olan Planın gerçekleşme durumuna bakıldığında plan kararlarının uygulama düzeyinin özellikle belirli alanlarda düşük olduğu görülmektedir. Uygulama düzeyinin düşük olduğu alanlar tek bir noktada toplanmayıp tüm kente dağılmıştır. Yürürlükteki İmar Planında belirlenmiş olan yapılaşma kararlarından hareketle yapılan hesaplamalar neticesinde plan sınırları içerisinde yaklaşık 148.000 kişilik bir nüfusun iskân edilebileceği hesaplanmıştır. Mevcut planlı alanlarda kent merkezinde yaşayan toplam nüfus (mahalle nüfusları üzerinden) 75.233 kişidir. Bu veriler doğrultusunda planın kapasite nüfusuna daimi iskân açısından henüz ulaşamadığı ileri sürülebilir.

Şekil 7. Mevcut Uygulama İmar Planı (Çarşamba Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2016)

4. Samsun Çarşamba'da Kentsel Peyzaj Planlama Bağlamında Değerlendirilen Alanlar

Adapark Rekreasyon Alanı

İlçenin Karadeniz Sahil Yolu karayolu köprüsünden başlayıp güneye doğru Yeşilirmak boyunca her iki yakadaki yaklaşık 500 dönüm alanda kentsel tasarım projesi yapılmıştır. Bu kentsel tasarım projesi içerisinde nehir kıyısında yürüyüş yolları, çocuk oyun alanları, spor tesisleri, kafeteryalar, spor alanları, sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenebileceği meydanlar ve ilçe mimarisine özgün nitelikte yapıların yapıldığı çalışmaları kapsamaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Adapark Rekreasyon Alanına Ait Uygu Görüntüsü ve Fotoğraf (URL-1, 2019)

Yeşilirmak Kıyı Düzenleme Çalışmaları

Kıyı düzenleme çalışmaları ile ilçenin kuzey bölgesi Samsun-Ordu Karayolu Köprüsü'nden ilçenin güney bölgesi TOKİ toplu konutları boyunca Yeşilirmak kenarında 5 km uzunluğundaki hat üzerinde kıyıda imar planındaki araç yolları ve yaya yolu düzenlemeleri yapılmıştır. Yeşilirmak'ın kıyısı boyunca rekreasyon alanları ve sahil yürüyüş yolu çalışmaları yapılmış olup, kafe, seyir terasları, dinlenme ve oturma terasları, çocuk oyun parkları ile kameryeler yer almaktadır (URL-2, 2019)

Tarihi Köprü Yayalaştırma Projesi

Cumhuriyetimizin ilk köprülerinden olan Tarihi Şehiriçi Köprüsü ise yenileme çalışması yapılarak sadece yayaların kullanımına açılmıştır (Şekil 9).

Şekil 9. Tarihi Köprüye Ait Eski ve Yeni Durum (URL-2, 2019)

Abdullahpaşa Meydanı ve Otoparkı

Sosyal ve kültürel etkinliklerin gerçekleştirebileceği çevre düzenlemesi ve peyzaj çalışmaları kapsamında; içerisinde başta meydan olmak üzere, 300 araç kapasiteli otopark alanı, yolların ve yeşil alanların düzenlemesi yapılmıştır (Şekil 10).

Şekil 10. Meydana Ait Eski ve Yeni Durum (URL-2, 2019)

Millet Bahçesi/Yeşilirmak Doğal Yaşam Parkı

Adapark Rekreasyon Alanı projesinin bir sonraki etabı olan Yeşilirmak Doğal Yaşam Parkı; Çarşamba kent merkezine ve Adapark Rekreasyon Alanına yaklaşık 7 km uzaklıkta bulunmakta olup, 40 hektar alana sahiptir.

Şekil 11. Yeşilirmak Doğal Yaşam Parkına Ait Uydu Görüntüsü ve Fotoğraf (URL-3, 2019)

Doğal yaşam parkında; yöresel mimariye uygun konaklama birimleri, kamp ve eğlence alanı, kano ve kürekçilik yarış parkuru, sandal ile gezi yolu, atlı binicilik tesisi, okçuluk tesisi, balık tutma ve yürüyüş terasları, golf, futbol ve basketbol spor alanı, çocuk oyun parkları, yerel yiyecek satış üniteleri, piknik ve mesire alanları, uçurtma alanı, çiftlik turizmi tesisleri (büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları), otantik/yöreye özgün dinlenme tesisleri, mimarisi tarihi dokuya uygun olarak projelendirilen camii, Çarşamba Sokağı; yöreye özgün el sanatları yapım-satış üniteleri, tarihi çeşme, doğal taş yürüyüş alanları ve meydanı, akülü araç gezi yolu ve göleti ile bölgenin çevresel yapısına zenginlik katan insan-doğa, fauna-flora dengesine katkı sağlayacak botanik alanları, sosyal tesisleri bulunmakta olup, Yeşilirmak bölgesini pozitif anlamda etkileyen bir projedir (Şekil 11).

Nehir Gezinti Parkuru

Devlet Su İşleri 7.Bölge Müdürlüğü tarafından taşkın koruma sedde imalatları tamamlanan proje kapsamında; Millet Bahçesi/Yeşilirmak Doğal Yaşam Parkı ile Adapark Rekreasyon Alanını ve şehir merkezini birbirine bağlayan bölgede nehrin belirli bölümlerinde yatak düzenlemesi ve beraberinde şehir merkezinde Yeşilirmak üzerinde savaklama çalışması yapılarak oluşturulan setlerle su tutularak bir gezinti parkuru oluşturulmuştur (Şekil 12). 2018 yıllı içerisinde ilk gezi seferi denemeleri gerçekleştirilerek hizmete açılmıştır. Oluşturulan 7 km.'lik bu gezinti parkurunun başlangıç noktası Adapark Rekreasyon Alanı ve varış noktası ise Millet Bahçesi /Doğal Yaşam Parkı'dır (Çarşamba Belediye Başkanlığı, 2018).

Şekil 12. Yeşilirmak Nehri Gezinti Parkuru Güzergâhı ve Sefer Yapılan Nehir Gezi Teknesi (Çarşamba Belediye Başkanlığı, 2018)

5. Sonuç ve Öneriler

“Samsun-Çarşamba’da Planlama Sürecinin Kentsel Peyzaj Açısından İrdelenmesi” araştırma konusu kapsamında, araştırma alanına ilişkin coğrafi konum, tarihsel ve mekânsal gelişim süreci, üst ölçekli bölge planları ve mer’i uygulama imar planı, demografik yapı gibi verilerden yararlanılarak planlama süreci kentsel peyzaj planlama ilkeleri açısından ele alınarak incelenmiştir. Elde edilen verilerin inceleme ve analiz edilmesiyle birlikte araştırma sonucunda, Çarşamba kent merkezi ve yakın çevresinin planlama sürecine katkı vermesi amacıyla; kentsel peyzaj açısından planlama önerilerinin belirlenmesi, mevcut açık ve yeşil alan durumunun iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik kapsamlı bir irdeleme yapılmıştır.

Çarşamba kent merkezine ilişkin yürürlükte olan 1986 onanlı mer’i imar planı üzerinde yapılan incelemede; alan kullanım verilerine göre, park alanlarının % 6 oranla 104,96 hektar, ağaçlandırılacak alanlar (mezarlık alanları) % 2 oran ile 21,66 hektar, spor alanlarının % 1 oranla 7 hektar yüzölçümüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra %60 oranla konut alanları (gelişme-meskün) 665 hektar, ticaret alanlarının % 4 oranla 66 hektar yüzölçümüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

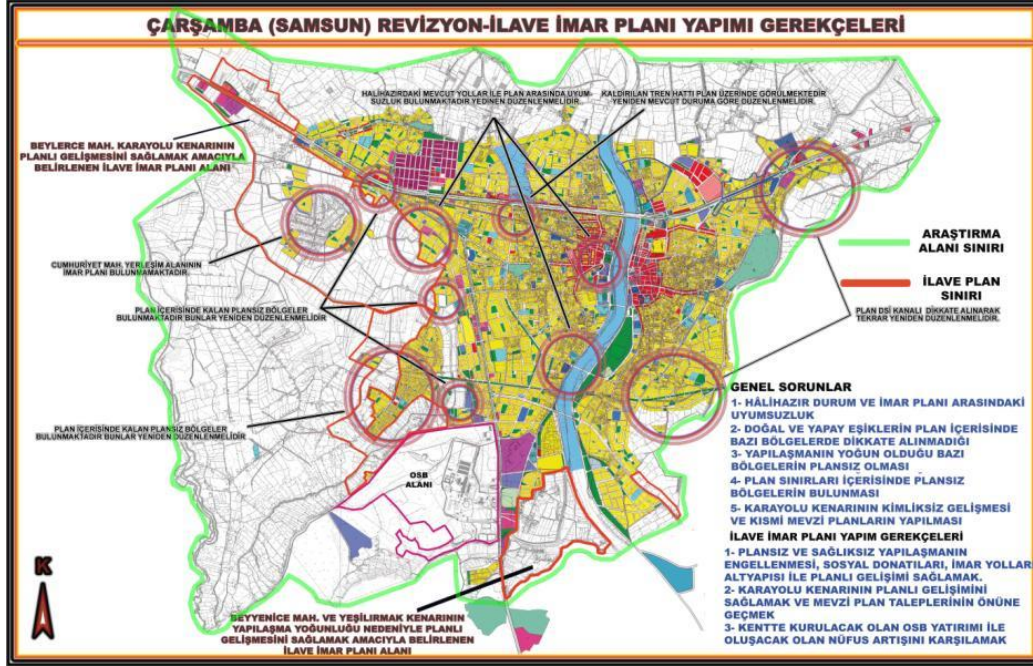
Samsun Çarşamba ilçesinde toplamda 143 adet mahalle bulunmakta olup, kent merkezinde bulunan bu mahallelerin peyzaj özellikleri açısından kentsel karakter, diğer mahallelerin büyük çoğunluğunun ise kırsal karakter taşıdığı tespit edilmiştir.

Ayrıca, Çarşamba kenti araştırma alanının açık ve yeşil alan varlığı incelendiğinde kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarı mevcut imar planı toplam nüfusu olan 148.000 kişi nüfusa göre 7 m² olarak belirlenmiştir. Kent merkezinde bulunan mahallelerin toplamına bakıldığında fiili durumda 987100,00 m² açık yeşil alan bulunmaktadır. Herhangi bir aktif yeşil alan türüne sahip olmayan merkez mahalle bulunmamaktadır. Ancak belirli bölgelerde yeşil alan varlığı yüzölçümünün yüksek olmasının sebebi de kent merkezinde Yeşilirmak nehrinin varlığı ile çevresinde yapılan bölge parklarının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Kentte kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarının Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde belirlenen 10 m²/kişi standardına göre yeterli olmadığı görülmektedir. Bunun en büyük nedeninin Çarşamba ilçesindeki kentsel nüfus artışı ve sağlıklı/düzensiz yapılaşma olduğu düşünülmektedir.

Çarşamba Belediye Başkanlığınca Revizyon-İlave İmar Planı yapımı ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Revizyon-İlave İmar Planı'nın yapılmasındaki en önemli gerekçelerden birisi de açık ve yeşil alanların yetersizliğinin ve kentsel-sosyal donatı alanlarının eksiliğinin tespit edilmesidir.

Çarşamba Kenti sınırlarında Revizyon-İlave İmar Planı yapılması kararları üzerinde belirleyici etkisi olan ve planı biçimlendiren faktörler Şekil 13’de görüldüğü üzere başlıklar halinde şu şekildedir;

- Mer’i imar planının kentsel gelişme hızını yakalayamaması ile birlikte gerçekleşen aykırı yapılaşma süreci sonucu ortaya çıkan düzensiz, sağlıksız ve plansız gelişme süreci
- Mevcut Planın çok değiştirilmiş olması ve bu haliyle kentin ihtiyaçlarına cevap verememesi
- Kadastral yapı, Hâlihazır Durum ve Mer’i İmar Planları arasındaki uyumsuzluklar

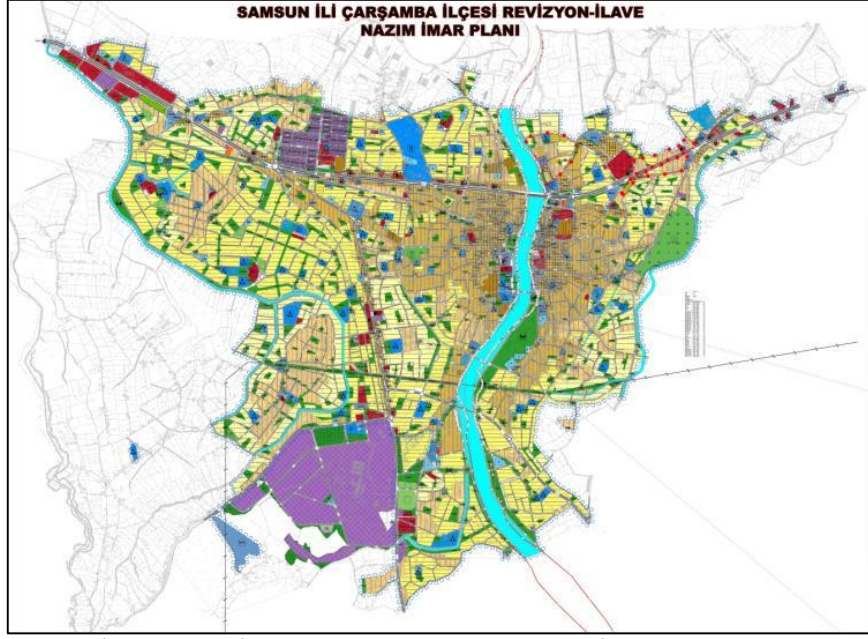
Şekil 13. Revizyon-İlave İmar Planı Yapım Gerekçeleri (Çarşamba Belediyesi, 2016)

Sonuç olarak; henüz taslak niteliğinde olan Revizyon-İlave İmar Planı yukarıda sıralanan sentez değerlendirmeleri doğrultusunda, kentin gelecekteki mekânsal, sosyal ve çevresel altyapısını sürdürülebilir bir kentsel gelişme anlayışı içerisinde geliştirecek ve yönlendirecek plan kararları ile oluşturulmalıdır. Kentin mevcut kadastral yapısı, hâlihazır durumu ile mer’i imar plan kararları eşleştirilmeli ve imar uygulamalarının önündeki problemleri çözücü üst ölçekli planlama kararlarına uygun kararları içermelidir.

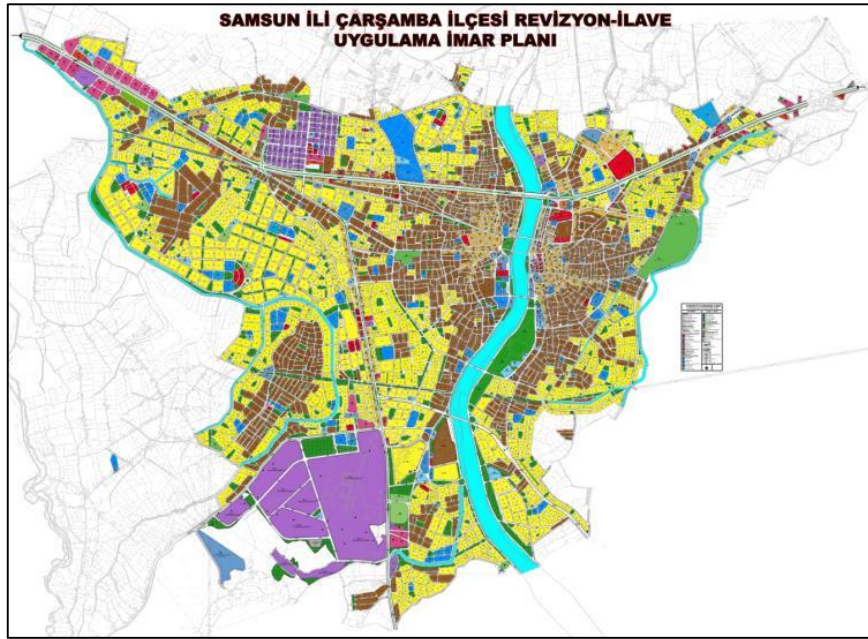
Doğal ve yapay eşiklerin bulunduğu iskâna konu olamayacak alanlar kullanım alanları dışında bırakılmalı, olabildiğince açık ve yeşil alanlar içerisinde ve mevcut ulaşım bağlantıları güçlendirilerek, yeşil alan ve yaya aksları sürekliliği bütününde ele alınmalıdır.

Şekil 14 ve Şekil 15’de Revizyon-İlave Nazım İmar Planı ve bu plana göre hazırlanan Revizyon Uygulama İmar Planı örnekleri sunulmuş olup, henüz yürürlükte olmayan bu planlarda yeşil alanların bütünleştirilmesi, işlevsel hale getirilmesi sağlanmış, konut bölgeleri ve diğer donatı alanlarını birbirine bağlayan yollar üzerinde yeşil akslar önerilerek kentsel açık yeşil alan sistemi oluşturulmuştur.

Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı’nın projeksiyonu 2035 yılı olarak kabul edilmiş olup, mevcut imar planındaki konut bölgeleri, kent içi ulaşım sistemi ve kentsel sosyal-tekni altyapı alanları ile bütün olarak irdelenerek planlama yapılmıştır. Kentin gelişme eğilimleri göz önüne alınarak yatay mimari anlayışını benimseyen, donatı ve alt merkez ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, bu donatılara ve ticari merkezlere yeşil akslar ile bağlantı sağlanmasını ilke edinen planlama yaklaşımları esas alınmıştır.

Şekil 14. Revizyon-İlave Nazım İmar Planı (Çarşamba Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2018)

Şekil 15. Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı (Çarşamba Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2018)

Çarşamba ilçesinde açık ve yeşil alan sisteminin oluşturulmasında öncelikle Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde öngörülen açık ve yeşil alan düzeyine ulaşılması gerekmektedir. İmar planında park alanı, çocuk bahçesi ve spor alanları olarak ayrılan alanların amacına uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Yeşilirmak kenti olarak nitelendirilen Çarşamba ilçesinde kent ve yakın çevresinde bulunan doğal, tarihi ve kültürel değerler de dikkate alınarak açık ve yeşil alan sisteminin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Bundan sonraki imar uygulama süreçlerinde, geliştirilmesi önerilen ve daha sonra kesinleşerek yürürlüğe girecek olan Revizyon İmar Planına göre kentsel açık yeşil alan sisteminin bütüncül olarak uygulanması sağlandığında Çarşamba ilçesi daha yaşanılır bir yerleşme olacak ve daha yüksek bir yaşam kalitesi sunacaktır.

Not: Bu makale, birinci yazar tarafından hazırlanan ve ikinci yazar danışmanlığında, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında yürütülen, “Samsun-Çarşamba’da Mekânsal Planlama Sürecinin Kentsel Peyzaj Planlama Açısından İrdelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

Kaynaklar

1. **Abama M. (1992).** “Açıklamalı İçtihatlı İmar Kanunu Mevzuatı ve Uygulaması”, Cansu Basın Yayıncılık, Ankara, 47-50.
2. **Açıksöz S. ve Tanrıvermiş E. (2000).** Planlamada Kırsal Peyzajın Önemi, Sorunlar ve Öneriler, Kırsal Çevre Yıllığı, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Ankara.
3. **Akdoğan G. (1975).** Tabiatı Koruma ve Peyzaj Planlama İlişkileri, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, No:2-3, Ankara.
4. **Anon. (1986)** Ana Britannica. Ana Yayıncılık, 14400 s.
5. **Antrop M. (1997).** The concept of traditional landscapes as a base for landscape evaluation and planning. The example of Flanders Region. Landscape and Urban Planning. 38: 105-117.
6. **Çarşamba Belediyesi (2016).** Samsun İli, Çarşamba İlçesi, 1/5000 Ölçekli Revizyon-İlave Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı Araştırma Raporu.
7. **Çarşamba Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü (2016).** Samsun İli Çarşamba İlçesi Mevcut Uygulama İmar Planı.
8. **Çarşamba Belediye Başkanlığı (2018).** 2018 Yılı Faaliyet Raporu.
9. **Çarşamba Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü (2018).** Samsun İli, Çarşamba İlçesi, Taslak Revizyon-İlave Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı
10. **Çepel N. (1988).** Peyzaj Ekolojisi Ders Kitabı, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Basımevi ve Film Merkezi, s.84.
11. **Çevre ve Orman Bakanlığı (2007).** ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Açıklama Raporu.
12. **Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2010).** Mekânsal Planlar Genel Müdürlüğü, Samsun Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlama Projesi Mekânsal Strateji Planı.
13. **Karaman A. (1992).** Kentsel Peyzaj Ders Notları. MSGSÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
14. **Kartal K. (1992).** Türkiye’de Kentleşme, Adım Yayıncılık, İstanbul.
15. **Olcan H. (2007).** Kentsel Planlamada Çevre Düzeni Plan Sürecinde Cbs’nin Kullanım Olanaklarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Ana Bilim Dalı, İstanbul.
16. **Önder, S. ve Polat, A. T. (2012).** Kentsel açık- yeşil alanların kent yaşamındaki yeri ve önemi, Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri, 19 Mayıs 2012, Konya, s-74.
17. **Öztaş, Y. (1971).** Peyzaj Mimarisi, Ankara Üniversitesi. Ziraat Fakültesi ders notları (yayınlanmamış), Ankara
18. **Pamay B. (1978).** Kentsel Peyzaj Planlaması. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul, s.265.
19. **Samsun İl Özel İdaresi (2012).** Samsun Turizm Master Planı 2011-2023
20. **Suher H. (1996).** Şehircilik, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Baskı Atelyesi, İstanbul.
21. **URL-1 (2019).** <https://www.carsamba.bel.tr/haberler/ada-park>, Adapark Rekreasyon Alanı
22. **URL-2 (2019).** <https://www.carsamba.bel.tr/faaliyet-raporlari/2018-faaliyet-raporu>, Çarşamba Belediye Başkanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu.
23. **URL-3 (2019).** <https://www.carsamba.bel.tr/haberler/yesilirmak-dogal-yasam-parki>, Yeşilirmak Doğal Yaşam Parkı